

KOVAČEVIĆ STOJAN-STOJE

NA SROJEVSKIM I PARTIJSKIM ZADACIMA 1934-1936.GODINE

L e g e n d a :

- 7 primjeraka autoriziranih sjedanja na 16 stranica mašinom kucanog teksta, notiranog u Arhivu 4.i 5.maja 1978. godine;
- Od ukupnog broja primjeraka: po jedan primjerak kod autora, u Muzeju Bos.krajine, Institutu za istoriju u Sarajevu i Odboru edicije, a tri primjorka u Arhivu;

SADRŽAJ SJEDANJA: Prijem u KPJ i sastanci partijske ćelije; formiranje Prijatelja prirode u okviru "Pelagića" 1934.godine; povezivanje sa radnicima u Pilani; rasturanje letaka noći Oktobarske revolucije 1934; Mjesna konferencija SKOJ-a u decembru 1934.godine; rad NK SKOJ-a 1935.godine; rad Srednjoškolskog komiteta SKOJ-a; prevala u organizaciji SKOJ-a 1935.godine i hapšenje Alije Verena i Muniba Maglajlića; odlazak Nedeliba Demirovića u emigraciju; rad partijske tehnike u Banjoj Luci; odlazak Slobodana Kokanovića na Pokrajinsku konferenciju SKOJ-a u Zagreb, a potom u SSSR na Kongres KOI; izbori 1935.godine; rasbijanje zbora Hadžera i sprovođenje kursa ulazanja komunisti u društva i udruženja.

(N a s t a v a k)

Nikakav poseban izvještaj o prisustvovanju Kongresu Komunističke omladinske internacionale Slobodan Kokanović nije podnosio na sjednici MK SKOJ-a. On je za delegata izabran na Pokrajinskoj konferenciji SKOJ-a u Zagrebu i išao je u sastavu jugoslovenske skojevske delegacije. Izvještaj je najvjerovatnije podnio na sjednici MK KPJ, ali ni detalji nisu poznati. Nema je prenio samo opšte zaključke Kongresa. Pričao nam je i o svojim utiscima iz SSSR-a. Svakome je dao za usponenu neki dar od one opreme koje je tamo dobio: jedan je dobio nalivpero, drugi gojzerice, treći vindjaku, četvrti nešto drugo itd. Tako je sve podijelio. Pričao nam je da se tamo susreo sa Edom Kunštekom u vrijeme održavanja Kongresa. Uveo ga je čak i u restoran gdje su delegati ručali dajući mu svoj blok za ručak. Zbog toga je i pozvan na odgovornost pred neku komisiju Kominterne jer je uveo, van svih pravila konspiracije, nekoga ko tu ne spada.

Slobodan Kokanović je ubrzo poslije povratka iz Moskve otišao na oduzimanje kadrovske roka. U vojsci se nalazio i u vrijeme provale banjalučke partijske organizacije, kada je u septembru 1936. godine bilo uhapšeno preko 15 banjalučkih komunista. Pisao sam mu o toj prevali u uvijenoj formi pišući da se još nije desilo da mraz u to doba godine ofuri vođe. On je to odmah shvatio jer se u štampi u to vrijeme mnogo pisalo o hapšenju komunista. Slobodan se iz vojske vratio 1937. godine sa viđljivim znacima šizofrenije. Zbog toga smo ga i morali uputiti na liječenje u Zagreb. Uagred rečeno, Slobodan Kokanović bio je veoma aktivan u sindikalnom i političkom radu. Izašao je odmah u partizane. Njemci su ga zarobili na Šatoru u februaru 1943. godine. Do tada je radio kao politički pomoćnik komandanta mjesta u Lušci Palanci. Sa partizanima iz Komande mjesta povlađio se u vrijeme IV neprijateljske ofansive. Odvojio se iz grupe partizana i naletio na njemačke vojnike, koji su ga zarobili. Govorilo se da su ga poslije zarobljavanja odveli u Zenicu, odnosno predali ustašama. Pokušavali smo da izvršimo zamjenu, ali razvojem vojne situacije bili su prekinuti kontakti sa Njemcima oko razmjene zarobljenika. O Slobodanu se više ni-

Šta nijam čuo. Vjerovatno je ubrzo ubijen.

Na sjednicama MK SKOJ-a razmatrali smo i rad Kluba akademičara. Taj rad nije trebalo posebno inicirati jer je od početka bio pravilno usmjeren. U KAB-u su se veoma aktivno angažovali mladi komunisti, članovi KPJ i SKOJ-a, kao i brojni simpatizeri. Cilj nije bio da se u predavačkoj aktivnosti izlože pojedine značajne teme, nego i da se o njima diskutuje. Trebalo je da KAB-ova predavanja budu u pravom smislu tribina na koje će se čuti politički napredna misao, ali i da slušaoci budu aktivni učesnici kako bi i u javnosti o ovim temama bilo govora. Na jednom sastanku MK KPJ kritikovani su i MK SKOJ-a, i Studentski komitet, a i skojevske i partijske ćelije što niko poslije jednog ili dva predavanja nije diskutovao. Naredno predavanje održao je dr Vaso Butoran. Digao sam se i postavio pitanje predavaču, što je bilo u vezi sa njegovim predavanjem, zašto mravi imaju dobru organizaciju i svi rade dajući svoj pun doprinos bez međusobnog israbljivanja, a kod ljudi koji sa razliku od mrava imaju svijest postoji međusobno israbljivanje i loša organizacija rada? Dr Vaso Butoran odgovorio mi je na pitanje ističući da se mravi ponašaju po instinktu dok ljudi imaju svijest, ali nisu stigli, na žalost, mrave i po odnosu prema radu i u pogledu svoje društvene organizacije. Odgovor je uključivao u sebe objašnjenje da su politički razlozi tome uzrok.

Komunisti su se posebno angažovali u vrijeme priprema za izbore 5. maja 1935. godine. Bilo je govora da Partija izađe na ove parlamentarne izbore sa samostalnom listom, ali se od toga odustalo negdje pred izbore. U to je vrijeme MK KPJ u Banjoj Luci kontaktirao sa predstavnicima Udružene opozicije. Jedan od onih koji su održavali stalne političke kontakte sa predstavnicima građanske ljevice, prvenstveno sa Brankom Ćubrilovićem i potom Dušanom Kečmanovićem bio je Nikica Pavlić. Nikica je angažovao Branka Ćubrilovića da održa jedno predavanje u okviru predavačke aktivnosti KAB-a. Partija je inače u Banjoj Luci vrlo često organizirala razne oblike zajedničkog istupanja sa Zemljoradničkom strankom i samostalnim demokratima, posebno na političkim zborovima na području Bosanske krajine.

Jedan od značajnih zadataka političke prirode bio je razbijanje političkog zbora Hodžera u Banjoj Luci. Hodžera je uspio da stekne uporište u nekim mjestima Bos. krajine i želio je da takvo uporište postigne i u Banjoj Luci da bi dalje razvijao

političku agitaciju na regionalnom području. Čim se saznalo da je sazvan sabor Hodžerine stranke MK KPJ je izvršio sve potrebne pripreme da se sabor osujeti. Konstatovano je da agitacija za bojkotovanje političkog sabora može dati dobre rezultate, ali to ne bi spriječilo novi pokušaj Hodžerinih pristalica za zakasnjavanje novih saborova. Računalo se da će na ovaj sabor doći njegove pristalice iz drugih mjesta Bos. krajine, što se kasnije pokazalo kao tačno. Hodžera je u Banjoj Luci imao samo Hašicu svojih pristalica, ali je dosta sljedbenika imao u mnogim manjim mjestima regionalnog područja. Nakon međusobnih konsultovanja donesen je zaključak da se ne ide na bojkotovanje Hodžerinskog sabora, nego da se partijske i skojevske organizacije angažuju da što više simpatizera i naprednih ljudi dodje i da se vikom i galamom politički sabor osujeti. Trebalo je, dakle, da Hodžera doživi svoj puni politički fiasco. MK SKOJ-a dobio je sadatak da mobilizira svoje cjelokupno članstvo, ilegalne grupe omladinaca s kojima se ilegalno politički radilo i brojne simpatizere da svi dodju, što masovnije, i da na samom saboru osujete govor Hodžere. Angažovali su se Studentski i Srednjoškolski komitet SKOJ-a da pokrenu djaka i studentu omladinu da na ovaj sabor dodju. Agitacija je išla i putem djačkih srednjoškolskih društava, a da se i ne pominje angažovanje članova RKUD "Pelagić" RNK "Borac" itd.

Politički sabor održavao se na gradskoj pijaci. Galama je bila od samog početka, ali je bila gromoglasna kad se pojavio Hodžera. Ništa se nije čulo od uzvika, svižduka itd. Hodžera i organizatori u nekoliko navrata pokušavali su da umire prisutne, ali se ništa nije čulo. Najviše su se isticali omladinci, odnosno radnička, srednjoškolska i studentska omladina. Sabor je onemogućen. Intervenirali su policijski i žandarmerijski organi. Uslijedila su hapšenja. Kako su pojedinci ili grupe bili uhapšeni odvođeni su u zatvor. Jedan broj učenika Realne gimnazije, koji su iz škole i ravno došli na sabor da bi sudjelovali u demonstracijama, bili uhrzo izbačeni iz škole. Izbacivanjem iz škole kažnjena je grupa djaka. Istog dana, poslije razbijanja ovog političkog sabora, uslijedili su pretresi stanova svih na koje se sumnjalo da su komunisti.

S obzirom na ranije političke pripreme za razbijanje političkog sabora Hodžere, dogovorio sam se sa Nikicom Pavličem da napiše tekst letka o razbijanju sabora Hodžere. On ga je na-

pisao vrlo brzo. Na umnožavanju je radio Mirko Višnjić. Letak je u tekstu osudjivao praksu policijskih organa koji su pendrecima tukli omladince i vršili hapšenja učesnika na političkom zboru, mada nikakav politički prestup nisu napravili. Ubrzo smo čuli da su zbog brzine s kojom je letak umnožen i u toku istog dana rasturen policijske vlasti smatrale da se umnožavao u Banovinskoj upravi. U tom pravcu usmjerili su nezvaničnu istragu, ali do nikakvih konkretnih podataka nisu ni mogli doći jer je umnožavanje izvršeno u tehnici MK SKOJ-a, koja se tada nalazila, koliko se sjećam, kod Mirka Višnjića.

Na sastancima MK SKOJ-a često smo razmatrali kako da obezbjedimo pri svim izborima upravnih odbora društava, udruženja, klubova i raznih drugih organizacija da u rukovodstvo uđu komunisti i simpatizeri. Šta više, razmatrano je i pitanje kako ući u rukovodstva i režimskih organizacija, kao što su Soko, Narodna odbrana itd. U okviru režimske organizacije Narodne odbrane, reakcionarne po svom političkom programu, postojala je i omladinska sekcija. U okviru MK SKOJ-a donijeli smo zaključak da se iznutra paralizira djelovanje Narodne odbrane. Njena omladinska sekcija imala je svega 30-ak članova, pretežno žena, ali je postojao kurs da se aktivnost proširi. To je trebalo spriječiti. Zbog toga je donesen zaključak da Miroslav Višnjić i ja uđemo u omladinsku sekciju Narodne odbrane. Uz pomoć i podršku Miroslava Lehnara, tada simpatizera radničkog pokreta, koji je bio u rukovodstvu omladinskog dijela Narodne odbrane, počeli smo da sabotiramo rad odlaganjem sastanaka i nedolaženjem na sjednice. Zadatak da uđem u Narodnu odbranu dobio sam prije nego li sam isabran u MK SKOJ-a. Isti zadatak u 1934. godini dobio je i Miroslav Višnjić. Poslije atentata na kralja Aleksandra, kada je uslijedio naročito apostrofirani kurs na jačanju organizacije Narodne odbrane, pružila nam se prilika da nađemo izgovor za neodržavanje sastanaka. Posebno smo naglašavali "da sad nije vrijeme za sastančenja jer učestani sastanci nemaju nikakvu svrhu, navodno u ozbiljnoj situaciji". Uticali smo i na predsjednika Stanišića, kome smo na komemoraciji posvećenoj kralju Aleksandru preko Miroslava Lehnara sugerisali da kaže neku neukusan stilsku figuru, što je ovaj i pročitao. Malo po malo, razbijački iznutra, uticali smo da omladinska sekcija izgubi svaki kredit kod starijih članova. Stariji su pokušali da izvrše neku reorganizaciju, ali je i to propalo. Tako je

nastupila tiha unutrašnja likvidacija, što smo mi i htjeli. Bio je to uspjeh skojevske organizacije.

Kurs za učešćenje komunisti u različita društva i udruženja sprovedio se sistematski. On je sproveden i pri osnivanju Planinarskog društva "Romanija" u Banjoj Luci, odnosno podružnice društva planinara iz Sarajeva. Inicijativa je potekla, mislim, od Bože Mitrovića, prosvjetnog referenta u Banovinskoj upravi, koji se amaterski bavio i novinarstvom. Pripreme za osnivanje započele su još 1935. godine. Razmatrajući ovu inicijativu koje se u gradu već počela sprovoditi, na sastanku MK SKOJ-a donijeli smo zaključak da se i ja u tu akciju uključim i nastojim da udjem u rukovodstvo. Nakon sprovedenih priprema, osnivačka skupština zakazana je za kraj januara 1936. godine. Izabran sam za člana uprave, dok je Slavica Kremenović izabrana u Nadzorni odbor. Simpatizer radničkog pokreta Olga Rokvić izabrana je za blagajnika podružnice. Predsjednik Nadzornog odbora je bio inženjer Milan Janković, po političkim koncepcijama građanski liberal dosta ljevičarskih opredjeljenja. I sam se našao na udaru banjalučkih građanskih političara zbog svoje saradnje sa KAB-om. Inače je bio jedan od vođa skautske organizacije od njenog osnivanja i tresvenjačkog pokreta. U organizaciji banjalučke organizacije skauta postojala je od 1927-1928. godine pa na dalje skojevska frakcija, odnosno grupa skojevaca djaka i naprednih omladinaca. Ta će se tradicija uključenosti skojevaca u skautina nastaviti i u narednim godinama. Od skojevaca i članova KPJ u banjalučkoj organizaciji skauta bili su Veljko Djordjević, Vilko Winterhalter, Tankredi Sola, Boro Ilić, Edo Kunštek i mnogi drugi, a među njima i ja. Rađajući u organizaciji skauta iz prve generacije banjalučkih skojevaca imao sam prilike da se upoznam i sblizim sa skojevcima i članovima Partije iz drugih centara u Jugoslaviji, koji su također direktno radili u skautima, razumljivo se po političkom zadatku.

Uključivanje komunisti u rad različitih društava, organizacija i klubova bila je direktiva od MK KPJ, koja se u Banjoj Luci počela sprovoditi i prije nego što smo krajem 1934. godine dobili direktive viših partijskih foruma. To je i uticalo da je autoritet komunisti postajao svakim danom sve veći.

5. maj 1978. godine

Banja Luka

(Stojan-Stole Kovačević)